

שיעור בענין
עלים (בלעטלאך)
באתרוג

מאת מורנו
הגאון רבי אלעזר זאב רז שליט"א
מח"ס "ולקחתם לכם" ג"ח "פרי עץ הדר" ד"ח
ראש בד"צ "פרי עץ הדר"

יו"ל בחסות

ערב סוכות תשע"ה

- קובץ ח' -

השיעור הקבוע

בנושאים אקטואליים בחושן משפט

מידי יום ראשון בשעה 16:45 - בבית הכנסת מוסאיף

להאזנה:

קול הלשון 03-6171068 שלוחה 20

לקבלת הגליון בדוא"ל:

dvartora1@gmail.com

©

לתגובות, ולהזמנת ספרי מורנו הרב שליט"א:

מוסדות "מתן תורה"

ת.ד. 57124 ירושלים

דוא"ל: matantor@gmail.com

לתיאום שיעורים ברחבי הארץ: 02-970-9118 בשעות הערב

עיצוב והפקה: ספרגורף 052-764-7844

בענין "עלים" באתרוג

**אתרוג שיש עליו "עלים" המכונים 'בלאט-מאל',
האם יש להכשירם גם כאשר יש בהם צבע שחור
וכדומה.**

מתי מדמין אתרוג לטרפיות

א. בשו"ת תרומת הדשן (סימן צט) כתב שאנחנו מדמין כשרות אתרוג לדיני טרפיות וכמו שמתבאר בתלמוד והראשונים. ומ"מ סיים, שיש יוצאין מן הכלל. ואין לומר היות ורגילות לימצא כן באתרוג אז בא ונכשיר כדרך שמצאנו בטרפיות שכל שזה דרכן, אינן טריפות, דאין מדמין בכל דבר. ונתן טעם לדבר ונדבר בזה להלן.

ואלו דבריו: אפס אין להכשיר מטעם זה אותן חזוין שקורין פלא"ט מא"ל שבאים מן העלים ובאילן, משום "דשכחים ורגילים לבא באתרוגים", כי היכי דמכשירין לגבי יותרת דביני וביני "הואיל וכל הני חיוי ברייתא הכי אית להו" (חולין מז.), דנראה דלא מדמינא, ופסולים¹ משום דסוף אתרוג לירקב בשביל כך כגון נקלף וניקב וחסר, דהיינו מעין טריפות דמטרפי נמי משום דסופו למות. אבל פסול דחזוית באתרוג מטעם "הדר" איפסל, כך כתב אשירי. ואין לחלק בזה משום דבתחילת ברייתו כך היה. דאינו מהודר מעיקרו נמי לאו הדר מיקרי. אמנם העולם נוהגים בפשיטות להכשיר אותו פלא"ט מו"ל וכו'. עכ"ל.

וצריך ביאור מהו שסיים "אבל פסול דחזוית" וכו'. הלא כתב כבר טעם להתיר.

והיה נראה לי שכך שיעור דבריו: א. הגם שמצינו בטרפיות ד"הני ברייתא הכי אית להו". וא"כ בפלא"ט מו"ל נמי אית להו דרגילים באתרוגים. אינו, כי דכיון שהאתרוג יתקרב בגלל זה, אין להכשיר. ב. אח"כ הוסיף לשאול, הרי חזוית פיסולו משום "הדר", וכיון שמעיקרא ג"כ הוא כן, נאמר שאין חשש מלהכשירם, כי נקרא "הדר", ורק כשהיה כשר ונפסל אז אינו נקרא הדר. לזה כתב דגם כשמעיקרא "אינו מהודר", ג"כ לא מיקרי הדר. כן היה נראה בכונת דבריו. וא"כ הטעם שאין להכשיר

1 יש גורסים פסולים. [ונראה חסר לכאורה תיבת 'אלא' וצ"ל כן: דלא מדמינא אלא פסולים. בלא ו].

הגם שהיו רגילים באתרוג. כיון ש"סופו לירקב" מפני זה. אבל אין טעם ההיתר לפי "שאינו הדר".

טעם הפיסול. שאינו הדר או שעתידי לירקב

אלא שהבית יוסף (סימן תרמח) העתיק תחילת דברי התה"ד בקיצור, ונראה מדבריו שם שעיקר הפיסול היה מפני "שאינו הדר".² ואילו באורך לשונו של התה"ד, נראה דלא זהו הפיסול אלא "לפי סופו לירקב".

ואפשר ליישב דהיינו הך, דכיון "שסופו לירקב", לכך מקרי שאינו "הדר". וא"כ מתחילתו עד סופו הכל טעם אחד. אכן לשונו שכתב "אבל" וכו' לא מובן כל כך לפי"ז.

באל"ט מו"ל נקרא "הדר" ואינו כחזזית

ב. והנה התרומת הדשן (שם) אחרי שכתב שאין להכשיר וכו' סיים, שמנהג העולם להכשירם ונתן להם טעם. ואלו דבריו: אמנם העולם נוהגים בפשיטות להכשיר אותם פלא"ט מא"ל ואפילו שהן מורגשים במשמוש יד. ואפשר דסמכין אהא דכתב אשיר"י חזזית דפסול היינו חברבורות שמורגשים במשמוש היד, וכתב אחר כך בשם הראב"ד דחזזית איכא ממראה אתרוג כשר והני פלא"ט מא"ל שכיחי ורגילי חשיבי מראה האתרוג ולא מקרי אינו הדור משום כך, וצ"ע. עכ"ל.

ותוכן דבריו. שגם חזזית אם היא ממראה אתרוג, הרי זה כשר, ולא תימא רק כשאינן מורגשים במשמוש היד, שהרי סתם חזזית מורגשת במשמוש היד כמו שכתב הראב"ד. ומאחר שמכשירים את הפלא"ט מו"ל כי הם ממראה אתרוג, א"כ אמור מעתה שאפילו יהיו מורגשים במשמוש היד.

אם חזזית כמראה אתרוג

ג. אמנם מה שכתב בשם הראב"ד דחזזית "איכא" ממראה אתרוג, קשה הלא בהרא"ש (סוכה פ"ג סימן יז) מבואר משם הראב"ד שחזזית "אינו" ממראה אתרוג. גם קשה הסגנון שהעתיק ה"ב" והשמיט תיבת "איכא". וכתב כך: "דחזזית ממראה אתרוג". וזה נגד הראב"ד. ונראה שהב"י מפרש כונת התה"ד, שאמנם חזזית "אינה" ממראה אתרוג. אבל עכ"פ "אם" יהיה אופן שיהיו ממראה אתרוג אזי כשר, וזהו מה שכתב התרומת הדשן "איכא" כלומר שהמצא תמצא שיש בם מראה אתרוג. ומיושב סגנון ה"ב", דשיעור לשונו הוא: ד"חזזית אם יהיה ממראה אתרוג", אזי הדין

2 וז"ל (שם): כתוב בתה"ד אין להכשיר אותם חזזים בלא"ט מא"ל שבאים מן העלים ובאילן, משום דשכיחים ורגילים לבא באתרוג כיון דמשום הדר פסלין חזזית באתרוג דכתב אשיר"י ואין לחלק בזה משום דמתחילת ברייתו כך היה. דאינו מהודר מעיקרו נמי לאו הדר מיקרו וכו'. עכ"ל ה"ב.

הוא שהוא "כשר". ובלבוש (סי' תרמח אות יג) כתוב בזה"ל: שהרי אינם מראה אתרוג "ממש" וכו' אפ"ה נוהגין להכשיר דכיון דשכיחי וכו' חשיבי מראה אתרוג. ע"כ.³

האם 'בלאט מול' גורם לירקב

ד. אך יש להבין מה המליץ על מנהג העולם להכשיר מטעם דנחשב הדר. ולאיפה הלכה טענתו הראשונה "שעתיד לירקב". ואם נתרץ ונאמר שעכשיו חזר בו וסובר ש"אינו עתיד לירקב" בשל כך. זה קשה. וכי מחלוקת במציאות. ולכאורה היה אפשר לפרש שרוצה לומר: חזית ובכללה בלאט מול יש לפוסלה, משני סיבות - א. שעתיד לירקב. ב. אינו מראה אתרוג. ומסיק שהוא מראה אתרוג ולא אכפת לנו שעתיד להרקב כי עכשיו עדיין אינו מרקב, אע"פ שעתיד לירקב מחמת זה, כמו שלא חושש שעתיד להתייבש כי עכשיו הוא לח.

מיהו, נראה לפרש בדבריו כונה אחרת: שחשב לומר שכיון ד"הכי ברייתו" יש להכשיר כמו שמצינו בטרפות. וחזר בו כי לא מדמין הפיסולים, כלומר פיסולי אתרוג - כלומר אין לדמות פיסול "אתרוג" שנרקב ונקלף, לפיסול "אתרוג" שיש בו חזית. (לפי"ז יש לגרוס: לא מדמינא פסולים, בלא וא"ו). שאמנם מצינו שיש דמיון כגון נקלף ניקב דפסול באתרוג, כי סופו לירקב בשל כך. וכמו שכן בטרפות עתיד למות בשל כך. אבל זה שייך ב"ניקב ונקלף וחסר". משא"כ ב"חזית" שפסולה לא מפני שעתידה לירקב, (כי לא תירקב בשל כך), אלא חזית היינו טעמא דפסול משום שאינו "הדר", וא"כ כיון שאין הטעם מפני ריקבון אלא מפני שאינו הדר, לכן הגם ד"הכי ברייתו", מ"מ זה לא יועיל להקל ב"הדר". ולכן כתב תרומת הדשן לפסול. אך שוב כתב שמנהג העולם להכשיר, כי שפיר נחשב הדר, כי הרי טעם החזית הוא "שאינו ממראה אתרוג", אך הבלאט מול הוא נחשב כמראה אתרוג. זה תוכן דבריו. ולפי"ז מעולם לא נתכוין שחזית עתידה לירקב.

ה. וממה שסיים "וצריך עיון", משמע לכאורה שאינו מסכים להקל (וכן העירו קצת אחרונים). אכן יש לדחות לנכון שאינו מוכרח. א', שכיון שהמנהג כך, גדול כח המנהג.⁴ וגם מלשון תלמידו של התרומת הדשן בספר "לקט יושר" (עמוד 146) נראה כמו שאמרנו לבאר⁵, והרי שם מבוארים הנהגותיו ודבריו של התה"ד עצמו ע"י תלמידו כידוע. ועוד שבלקט יושר (שם) נראה שמתיר אותם להלכה ולמעשה.

3 וראה מה שכתב בזה מוה"ר שליט"א בספר פרי עץ הדר ח"א (סס"י יא).

4 וכבר כתבו התוספות (מנחות כ:) ש"מנהג ישראל - תורה".

5 שכתב בזה הלשון: ועל חזית של אתרוג אנו נוהגים להכשיר כל אותן שקורין פל"ט מיי"ל ודארי"ן לוכ"ר, הואיל ובמחזור בא להם, ודקדקתי ומצאתי כבר טעמים וראיות לזה. ולפי שאין ברורות לא כתבתם לך. אמנם מנהגא הכי הוא. וגם קבלתי ממורי דודי הקדוש ז"ל שהיה מורה כדברי האשרי

ובזה מיושב מדוע הבי"י (סי' תרמח) העתיק דברי התה"ד והשמיט בסופו "וצריך עיון". וזאת כדי שלא יהא מובן שאין מסכים לזה. ומה שהתה"ד סיים "צריך עיון" י"ל מפני שאולי יש טעם אחר ולא טעם האמור שם.

אם מהרי"ל אוסר בהחלט

1. אלא שיש לי מקום עיון בדברי הרמ"א בדרכי משה (סי' תרמח אות ד) שכתב על דברי תרומת הדשן, בזה"ל: "ובמהרי"ל משמע דאין להכשירן אם ניכרים במשמוש היד". עכ"ל. וגם בהגהתו לשו"ע (שם סעיף יב) בדין חזזית שגבוהה שפסולה כתב: "ולכן יש להכשיר אותן חזזית שקורין בל"א מו"ל לפי שאינן גבוהין משאר האתרוג (מהרי"ל). ויש מי שכתב דיש להכשירם מטעם דנחשבים מראה אתרוג מאחר דרגילים להיות הרבה כך" (תרומת הדשן). עכ"ל. וכתבו האחרונים, שהנפקא מינה ביניהם "אם גבוהים", שלפי מהרי"ל פסול, ולתרומת הדשן כשר.

אולם הנה לפי המבואר לפנינו במהרי"ל (הלכות אתרוג עמוד נו) נראה שמכשיר בפל"ט מו"ל בכל אופן. ורק בעצם דין "חזזית" המוזכר בתלמוד ע"ז נסובו דברי מהרי"ל שרק בגבוהין מהאתרוג וכמסכים לדברי הרא"ש (סוכה פ"ג סימן טו) שכתב "שיש בהן ממש שמקומו ניכר במשמוש היד שהוא גבוה משאר האתרוג". וכ"ה בטור ובשו"ע (סי"ג). כי זו לשון מהרי"ל: עלתה חזזית על פני רובו פסול. אמר מהרי"י סגל היינו הכתמים לבנים דנראו באתרוג. ויש מהן שבאין מן העלין או מענפי האילן ואינן פוסלים. אך סימן "חזזית" דפסול, היינו שהן גבוהין והאתרוג שקוע ביניהן. עכ"ל. הרי נראה שבבאין מענפי האילן ומן העלין, פסק ש"אינן פוסלים", כי אינן בכלל חזזית,⁶ ואח"כ כתב, שחזזית עצמה היינו "שגבוהין מהאתרוג". וזה כמ"ש הרא"ש. לפי"ז בפלא"ט מו"ל (אשר באין מהענפים והעלין כמפורש בתה"ד) אין לפוסלן בכל ענין.

ונראה שלכך כתב הרמ"א: "משמע" במהרי"ל. ואולי מפני שאחרי שכתב מהרי"ל דין באין מענפים דכשרים כתב דין "חזזית" שגבוהין דוקא, הבין הרמ"א שהולך גם על זה. ועכ"פ אין ברור שמהרי"ל פוסל. ולכן צריך עיון קצת מה שפסק

שארין לפסול חזזית אא"כ "ניכר במשמוש שהוא גבוה" מן האתרוג ו"שאינו ממראה האתרוג". כל שכן לדידכו דכל השנים כמו שעת הדחק וכו'. הקטן והצעיר שבישראל. עכ"ל. ונראה מ"ש "שאינן ברורות" הולך על מה שדן בתרומת הדשן (שם) בתחילת הסימן אודות נקבים שנעשים באתרוגים במחובר, וגם ע"ז דבריו מוסבים שנתן טעם היתר דבמחובר בא להם. ועכ"פ למדנו דבפלא"ט מו"ל כשר כי בעיני תרתי לפסול: שיהיה "גבוה מהאתרוג", וגם "שאינו ממראה אתרוג". והלא בפל"ט מו"ל נחשב מראה אתרוג.

6 והטעם שמכשיר בבאין מן הענפים, י"ל אולי מפני שאינו כתמים לבנים כחזזית, או משום דחזזית מעצמות האתרוג, ולא כן בבאין מהענפים אינו מעצמותו. עיין באחרונים.

בפשיטות בהגהתו לשו"ע (שם) בשם מהרי"ל שרק מפני שאינן גבוהין ופוסל בגבוהין. וכן מסתבר שלא יחלוק תרומת הדשן על מהרי"ל, לכך מוכרח שמהרי"ל ג"כ אינו פוסל אפילו בגבוהין.

אם "עלים" נחשבים גבוהין וניכרין במשמוש

ז. ודע, שב"עלין" שנקרא בימינו (כנראה) הבלא"ט מו"ל, יתכן לכאורה שגם לפי מהרי"ל כשר, כי אינו נקרא גבוה מן האתרוג כי הרי הוא דק וכולט בערך גודל מילימטר בסך הכל, וזה, לכאורה אין לקוראו 'גבוה' מן האתרוג. ומה שמרגישים במשמוש היד, זהו ה"חספוס" שבו היינו שאינו חלק וזך כזוכית ואתרוג חלק. וזהו עדיין בגדר "אינו גבוה". וכן משמע לכאורה מדברי מהר"מ בן חביב בספר כפות תמרים (סוכה לד:), שדקדק על לשון המשנה (שם): "עלתה" חזית וכו'. וכתב, דנקט כן לרמוז מ"ש הרא"ש דיש בו ממש שהוא גבוה וכו' כמין אבעבוע בגוף האדם שנרגש במשמוש היד. עכ"ד.⁷ ואולי זהו ג"כ כונת המבי"ט (ח"ג סימן מט) שכתב אודות אתרוגים של זמנו עיין עליו. גם מלשון מהרי"ל: "שהן גבוהין והאתרוג שקוע בניהן" משמע דגבוה הרבה.

אלא שכיון שנתן הרא"ש הגדרה: "שניכר במשמוש היד" משמע דבראיות העין אינו ניכר. ואם נאמר שדוקא כשבולט ממש, הלא גם בלא מישוש יד, אפשר להכיר כי הוא גבוה. אלא ודאי דאפילו היא שכבה נמוכה דקה מן הדקה, נקרא "מקומו ניכר וגבוה".

"עלים" שיש בהן מראות שונות אם כשרים

ח. והנה בבלא"ט מו"ל, משמע שאע"פ שיש בו צבע שחור או אדום וכדומה אפ"ה כשר. ואע"פ שאתרוג שחור ולבן או שיש בו כתמים שחורים ולבנים פסול, מ"מ בבלא"ט מא"ל הנ"ל, שיש עליה צבע כזה, כשר. וזה נחשב "מראה אתרוג", כלומר כיון שרגילים כן, כסגנון תרומת הדשן (סימן צט). וכ"כ הרדב"ז (ח"ד סימן קיא) על החזית של מצרים ש"ברייתן כך" ונתן טעם להתירן שאינו בכלל חזית. וכן יש לדייק ממהרי"ל (הלכות אתרוג עמוד נו) שכתב עלתה חזית פסול היינו "כתמים לבנים" דנראו באתרוג. ויש מהן שבאין מן העלין או מענפי האילן ואינן פוסלין וכו'. עכ"ל. משמע שרוצה לומר: ויש "מהן" פי' מכתמים הללו הלבנים, שכשרים כגון אם באו מהעלים או מהענפים.

⁷ ע"ע בפרי עץ הדר (אתרוג עמוד קכה).

וכן נראה לדייק מלשון הפמ"ג (סימן תרמח באשל אות יט) שכתב "אמנם לפעמים נראה כעין "גלד לבן" וכמין אבעבוע דקה מאד באתרוג, נראה דאין זה חזזותא ולא מראה פסולה". עכ"ל. והרי "לבן", צבע פסול הוא ואעפ"כ בזה כשר.⁸

ואפשר שזוהי כונת הקדמון ר' אהרן הלוי בספר אורחות חיים (הלכות אתרוג אות טז) שכתב: מיהו לפי פירוש הרב (היינו רש"י) שפירש חזיז אבעבועות דקות (ע' סוכה לד: בפירש"י) א"כ אין זה "מעין גרב" שיש באתרוגים שלנו. עכ"ל. כלומר הן הן ה"עלים" שאינם מעצמות בשרו של האתרוג אלא כמין גלד דק עליו. ובספר בית השואבה (דיני אתרוג אות נט) כתב שדוקא שנעשה מעצמות האתרוג כמו תפוח וסרוח. וזה שאנו קורין חזזית אינו מרעותא של האתרוג אלא מן הקוצים וכו'. עכ"ל.

וא"כ כמו שמראה "לבן", אינו פוסל (לפי האמור למעלה) כשהוא על בלא"ט מא"ל הנקרא "עלים", כן אם יהיה מראה "חום" או אפילו "שחור" או אדום. [ובכלל י"א ד"אדום" אינו פוסל. ע' בפרי עץ הדר אתרוג (עמוד נא)]

ט. וראיתי שכתבו בשם "איפה שלימה", שבלא"ט מא"ל שחור או אדום יש להחמיר. ושם דיבר כשגבוה מהאתרוג ועל חוטמו. ועכ"פ נראה שאין היתר מראה פסול כשהוא בא בבלא"ט מו"ל. אבל לפי האמור נראה שאינו מוחלט אלא כשר. ומיהו גם הרב הנ"ל לא כתב אלא "יש להחמיר". נראה, דאינו אלא חומרא ולא מן הדין. וכמו שיש לדייק ממרה"ל הנ"ל. וכן מסתמות התה"ד והרדב"ז שהתירו בעניינם משום ד"כך ברייתו", משמע דאפילו יהיה בו שינוי מראה, כי סוף סוף "כך ברייתו". וגם הנה הבלא"ט מו"ל הללו הנקראים עלים, אינו נעשה מעצמות האתרוג, שמפורש באורחות חיים הנ"ל דבכה"ג כשר.

אתרוג עם מעט "עלים" האם נקרא "הדר"

י. ויש לחקור באתרוג שיש בלא"ט מא"ל - "עלים", אשר כשר לדעת תה"ד והרמ"א והובא בב"י (סימן תרמח) כנזכר, האם נקרא "מהודר", או שמא רק "מכשירים" אותו, אבל אינו נקרא "הדר" מאחר ויש בו קשקושים הללו. והנה אם יש בו הרבה עלין כאלה בכל האתרוג כולו והוא מלא מהן, אינו ראוי לקרותו הדר, כי סוף סוף נשתנה צורתו. אך כאשר אינו אלא מעט אחד ושתיים ושלוש או יותר "באופן שאין מקלקל יופיו", האם נקרא "הדר".⁹

8 וכ"כ תפארת ישראל (סוכה פ"ג אות לה) בשם הפמ"ג. ומה שיש רוצים להגיה בפמ"ג שפוסל, ע' חיים וברכה (אות קלא). י"ל דזהו כשהוא בא בפני עצמו לא על בלא"ט מו"ל. וע' פרי עץ הדר (אתרוג עמוד קכז ד"ה עוד כתב).

9 ומלשון תה"ד (ס"י צט) שכתב דאינו נקרא "אינו הדר", אין ראייה לחקירה זו. כי שם כונתו להכשירו ולפוסלו.

ונראה, שכיון שתה"ד מכשיר הדבר ונותן טעם לדבר, א"כ מהיכי תיתי להסיר ממנו שם "מהודר" וכי מה חסר בו. ואי משום שיש בו "עלים" הא לית בהו שום פיסול. וכי תימא מכוערין העלין, הלא כיון שאינן אלא מעט מה כיעור יש בזה. ולכן נראה בס"ד דלדעת התה"ד לא רק שהוא "כשר", אלא יתכן לקוראו גם "מהודר". וגם לדעת מהרי"ל שפוסל בגבוהין מן האתרוג, הלא "מכשיר" כשאינן גבוהין, וא"כ אז (כשאינן גבוהין) יקרא גם "מהודר". אולם, י"ל כיון שבגבוהין פסול לדעתו, ממילא ב"אינן גבוהין" הגם שכשר אך לא יקרא "מהודר". וא"כ חקירה זו תליא בדעות מהרי"ל ותרומת הדשן (כשאינן גבוהין מהאתרוג).

ומצאתי לה"ר יוסף יוזפא בספר יוסף אומץ (סימן תתרגל) שכתב: ואע"ג דלפ"ר בתרומת הדשן מכשיר הבלט מול אפילו גבוהים מהאתרוג, כד דייקת לא החליט הדבר להיתר, שכתב שם לישנא ד"אפשר" ובסוף הניח הדבר ב"צריך עיון". וגם מאן לימא לן מאי דהוה בלאט מול. לכן נראה בעיני לפוסלם היכא דאפשר באחר כגון של קהל. "ואפילו אם אינם גבוהים מהאתרוג דכשר, מ"מ פשוט דלא מיקרי הדר, קרי ביה אקריבהו נא לפחתך". עכ"ל. הנה מסוף דבריו נפשטה החקירה דאינו נקרא "הדר" אפילו אם הוא כשר. ברם, אין זה מוכרע. שנראה שהרב מחמיר בעצם הדין. ואפילו תאמר שאינו מטעם זה אלא משום דמסברא אינו "נאה" וכהטעם של "הקריבהו נא לפחתך". מ"מ זהו דוקא כשיהיו העלין הנ"ל הרבה על פני האתרוג. אבל כשאינו אלא מעט, מדוע יוסר מן שם "הדר", ולמה לא יקרב לפחתך.

עם עלים ונאה, ובלא עלים ולא נאה, איזה עדיף

יא. ולכן נראה שהוא כשר וגם "מהודר" כשאינן הרבה עלין. ולכך כשיש לפניו ב' ברירות, או אתרוג מגודל בתבנית נאה וכו' ועם עלין, או אתרוג שאינו בתבנית נאה בצורתו וגידולו והוא בלא שום עלין, עדיף ליטול את האתרוג שתבניתו נאה הגם שיש בו קצת עלין. וראיתי בס"ד שכן דעת מורי ורבי הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל כמובא בשמו בספר ברכת יצחק (מועדים. עמוד רפג): שהרב ז"ל "היה מעדיף אתרוג נאה בצורתו אפילו שיש בו עלים, מאשר אתרוג נקי ואין לו צורה". עכ"ד.

תנאים לאתרוג מהודר

יב. ואלו דברי הרב תפארת ישראל (בסוכה פ"ג אות לז) בהודיעו גדר מהודר באתרוג: ותואר "אתרוג מהודר" יש בו חמשה תנאים: לפי נקיטתו - חשיבותו, כפי שהוא נקי יותר, כן הוא ג"כ מהודר טפי. ושיהיו בליטות על גופו. ושיהיה העוקץ משוקע. ושיהיה "בנוי כמגדל". ושיהיה שושנתו שלימה בראשו מכוון כנגד העוקץ שלמטה. עכ"ד בקיצור. הרי כשהוא נקי וכמגדל נקרא "הודר". וא"ת כשיש עלים אינו "נקי". י"ל ד"עלים" אינו כלום. ועוד שכאשר אינן אלא מעט, נחשב נקי.

והפרי מגדים (סס"י תרמח באשל אברהם) כתב בלא"ט פלע"ק אדום, כדומה, וכעין חזית וגרב וגבוהים, בתה"ד (סי' צט) פקפק בזה. וגם אם אין גבוה משאר האתרוג מ"מ מראה פסולה הוה, אם לא נאמר דיש להם מראה כשרה, וצ"ע. ואני לא קבלתי בזה. "ואשרי מי שיוכל ליקח אתרוג נאה הדר ונקי מכל". עכ"ל. וביאר בספר חיים וברכה (אות סה) שר"ל נקי שלא יהא בו בלא"ט פלע"ק אף שאינו גבוה משאר האתרוג. ע"כ. א"כ מוכח דבזה אינו "מהודר" אע"ג דכשר. מ"מ שני דחיות יש: א', דהיינו דוקא כשיש בו הרבה עלין. ועוד שהפמ"ג חושש לומר שתה"ד מספקא ליה וגם מהרי"ל חושש בהם (כשגבוהים מהאתרוג), לכן לא רצה להדרם. אבל לפי מה שנקטו הגר"ד (סי' תרמח סעיף כג) ועוד אחרונים להתיר ולא חששו, וכ"נ דעת הרמ"א עצמו והב"י שתה"ד מתירם, א"כ גם "הדר" מקרי.¹⁰

יג. ואולם הלא מכיון שלפנינו ישנם ב' דעות: שתה"ד מתיר, ומהרי"ל אוסר. א"כ כש"גבוהין מן האתרוג" יש חשש פיסול. והרי כתב בספר חיים וברכה (אות סד) שזו טעות המעדיפים אתרוג הדר בתארו ומראהו ויש בו איזה חשש פסול, על פני אתרוג שאין בו חשש פסול ואינו כ"כ נאה. שקודם הכל, עיקר ההידור הוא אם אין בו חשש פסול ואח"כ משגיחין בתואר ומראה. ע"ש. וא"כ כיון שבגבוהין מהאתרוג פוסל מהרי"ל איך נקראהו "הדר".

אכן נראה שכמה תשובות בדבר: שמא גם מהרי"ל יודה דה"עלין" אינן נקראים גבוהין מן האתרוג. וא"כ כיון שכשר, הוי גם הדר ולמה יגרע. ועוד יש לומר שגם מהרי"ל לא אוסר בהחלט אפילו בגבוהין. ועוד שדוקא אם "חשש פסול" מוסכם, אז יש בו גריעותא, אבל הכא כיון שאנחנו פוסקים כתה"ד, אינו בכלל חשש פיסול.

אם פיסולי המינים מדרבנן או מדאורייתא

ואולי גם יש להוסיף לענין כשרותם, שאלו פיסולי אתרוג יש סוברים שאינם אלא דרבנן ויש חולקין. ואם אינם אלא מדרבנן אזי י"ל עוד סד"ר לקולא.

"עלים" בחוטמו כשר ואם גם "מהודר"

יד. ואם כן מאחר שכשר הוא וגם מהודר, אזי אפילו יהיו "עלין" הללו על "חוטמו", יש לקרותו כשר ומהודר. כי בחוטמו חמור שאף בנקודה אחת משא"כ שאר האתרוג רק בשתי נקודות, ומאחר שאפילו יהיו כמה עלין "בשאר גוף האתרוג" אינן פוסלין, ואדרבא כשרים וגם "מהודר" מקרי כאמור למעלה, א"כ גם "חוטמו" כמו כן. כלומר כיון שאין ה"עלין" גורעין כלום א"כ נקרא כשר ומהודר. ומה שכתב בתפארת ישראל (סוכה פ"ג אות לז) הנ"ל בהגדרת "מהודר": שצריך

10 וע"ע בספר פרי עין הדר (אתרוג. סימן יא סעיף י' עמוד קלו).

ב"חוטמו" שיהיה "נקי מכל כתם קטן". ע"ש. הנה אין ה"עלים" בכלל כתם, כל זמן שאינו אלא "מעט".

המסקנות להלכה בס"ד

- א. ישתדל כל איש ישראל להשיג אתרוג כשר והדור בתבניתו, כמגדל, ובבליטות, ועוקצו שקוע, ונקי.
- ב. "עלין" (בלטמו"ל) שעל האתרוג, אינם פוסלין בו. וגם נראה שאין הם גורעין ב"הדרו". (ויש רוצים להחמיר אם גבוהין ממש).
- ג. היו ה'עלין' הללו על חוטמו, בין במקום אחד או יותר, אינן פוסלים בו.
- ד. ולכן, עדיף אתרוג שתבניתו נאה ויש בו עלין, יותר מאתרוג שאין תבניתו נאה הגם שהוא בלא עלין. וכדברי מו"ר ר' בן ציון אבא שאול זצ"ל.
- ה. ה'עלים' הללו שהכשרונם, והיה בהן גוון שהוא, אפילו גוון שחור או לבן, אינן פוסלין בו והוא כשר.

הופיע!

האנציקלופדיה ההלכתית למצות הסוכה

אור שבעת הימים ב' חלקים

כל מה שצריך לדעת על מצות הסוכה, עשייתה ושיבתה

מדברי התלמוד והפוסקים עד מסקנת ההלכה

לכל השיטות ומנהגי העדות

חלק א' - כל הלכות הישיבה בסוכה, האושפיזין, אופני החיוב והפיטור, ועוד

חלק ב' - כל הלכות עשיית הסוכה, בניינה, כשרותה, הסכך, נוי סוכה,

דינים המצויים: פרגולות, דבר המעמיד, חבלי כביסה, מרפסות, ועוד

מאת הגאון רבי אלעזר זאב רז שליט"א

מוקד מכירות: 052-764-7844 או 02-9709118

יריד ארבעת המינים

המיוחדים בהידורם

בפיקוח הגאון רבי אלעזר זאב רז שליט"א
מחבר האנציקלופדיה לארבעת המינים:
"פרי עץ הדר" ז' חלקים

המכירה תתקיים אי"ה
ברחוב הרב יוסף קארו 31, ירושלים
בין יום כיפור לסוכות במשך שעות היום

למקדמים יהא ניתן להשיג כבר בעשרת ימי תשובה
(בתיאום מראש)

לפרטים: 054-848-6947

אתרוגים תימניים – ללא חשש שביעית